

Debatowanie jako metoda pracy z uczniami

Dlaczego debata?

Debata to metoda pracy, która kształtuje w uczniach wielorakie umiejętności. Pozwala im dostrzec siłę i możliwość, jakie daje dialog i dyskusja, a co za tym idzie – wykształca w nich postawy obywatelskie. Uczniowie zaczynają dostrzegać, że demokracja jest nieustannym dialogiem społecznym i rozumieć, jak ważna jest umiejętność wypowiadania własnego zdania, formułowania efektywnych, przekonujących argumentów, a zarazem słuchania głosu innych.

Debatowanie:

- » rozwija umiejętność wypowiadania się na forum;
- » rozwija umiejętność tworzenia logicznych, konkretnych i klarownych wypowiedzi;
- » wzmacnia pewność siebie;
- » pokazuje, jak istotne jest uważne słuchanie innych i uczy poszanowania innego punktu widzenia;
- » rozwija umiejętność twórczego i krytycznego myślenia;
- » kształci umiejętność tworzenia różnorodnej, jasnej i efektywnej argumentacji;
- » zwraca uwagę na to, jak istotne jest popieranie argumentów rzetelnymi dowodami;
- » wspomaga procesy demokratyzacji szkoły.

W trakcie przygotowania do debaty uczniowie uczą się wyszukiwać informacje i weryfikować źródła.

Debata to często nadużywane słowo – nie każda rozmowa, w której bierze udział więcej niż dwóch rozmówców jest debatą. Cechą debaty jest przede wszystkim ustrukturyzowana forma, ograniczenia czasowe, określone role mówców, konieczność prezentowania argumentów, a dopiero potem opinii. Nauczyciel może poprosić uczniów o przygotowanie się do debaty w domu, może też dać im czas na lekcji. Wtedy uczniowie będą mogli skorzystać z już posiadanej wiedzy i wiadomości.

Poniżej opisujemy dziewięć różnych typów debat (nie jest to jedyny obowiązujący podział). Zachęcamy, aby się z nimi zapoznać i wybrać typ, który najlepiej będzie odpowiadał wiekowi i umiejętnościom uczniów.

Dziewięć typów debat¹:

1. Debata za i przeciw

Uczniowie są podzieleni na dwie grupy, każda z nich opowiada się „za” lub „przeciw” postawionej tezie (np. „GMO jest szkodliwe dla zdrowia”). Ostateczny kształt debaty zależy od liczebności klasy oraz wieku i samodzielności debatujących. Role mogą być jasno określone i przypisane uczniom od początku – zwolennicy i przeciwnicy tezy. Model rozszerzony zakłada, że uczniowie przygotowują całość tematu i w ostatniej chwili

¹ podział zaczerpnięty z internetowego wydania podręcznika KOSS – *Kształcenie Obywatelskie w Szkole Samorządowej*, Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, <http://www.ceo.org.pl/pl/mda/news/debata-debacie-nierowna>

dowiadują się, po której stronie będą musieli się wypowiedzieć. Jeśli klasa jest liczna, można wyznaczyć obserwatorów, którzy będą przyglądać się sposobowi prowadzenia debaty, popełnianym błędom i niedociągnięciom. Można im powierzyć rolę jury ostatecznie decydującego o wyniku. Na zakończenie debatę warto podsumować dyskusją na forum i wyciągnąć wnioski, które pozwolą lepiej przeprowadzić kolejne. Taki rodzaj debaty świetnie się sprawdza jako początek lekcji czy powtórzenie materiału z poprzednich zajęć. Przygotowanie do niej może też być sposobem na podsumowanie całej partii materiału.

2. Debata oksfordzka

W debacie oksfordzkiej również występują zwolennicy i przeciwnicy tezy, ale jej forma jest wyraźnie określona. Debata ma swojego marszałka i sekretarza, którzy powinni zajmować widoczne miejsce na sali obrad. Zespoły zwolenników i przeciwników tezy, liczące tyle samo osób, zajmują miejsca po prawej i lewej stronie stołu prezydialnego, krzesła dla publiczności ustawione są analogicznie, po lewej i prawej stronie sali. Marszałek udziela głosu naprzemiennie zwolennikom i przeciwnikom tezy, przedstawiciele publiczności również mogą zabrać głos po każdej ze stron. Czas wystąpień jest ograniczony, sekretarz ma obowiązek pilnować przestrzegania czasu oraz dyscyplinować mówców. W trakcie debaty należy zaplanować dwie lub trzy przerwy kiedy słuchacze zajmują miejsca po tej stronie sali, po której znajduje się zespół, który przekonał ich do swojej racji. Jeśli pod koniec debaty liczba osób jest zbliżona po obu stronach, można przeprowadzić anonimowe głosowanie, które wyłoni zwycięski zespół. Można też zaplanować inną formę ewaluacji, np. przygotować formularz oceny, w którym będziemy próbować nakierować uczniów na te elementy wystąpień – dobór argumentów, spójność wypowiedzi, praca zespołowa – na które szczególnie powinni zwrócić uwagę. To pozwoli nam uniknąć sytuacji, kiedy głosujący kierują się osobistą sympatią do debatujących oraz pobudzić do myślenia tych, którzy z zasady ciężko zmieniają zdanie.

3. Dyskusja panelowa

Dyskusja panelowa, nazywana również stolikową, dzieli się na dwie części. W części pierwszej uczniowie wcielają się w role ekspertów, którzy prezentują różne, najlepiej kontrowersyjne spojrzenia na temat, który jest przedmiotem dyskusji. Ważną osobą jest moderator, który udziela głosu poszczególnym ekspertom, zadaje im dodatkowe pytania i pilnuje porządku debatowania. Wymiana poglądów między ekspertami jest punktem wyjścia do drugiej części debaty, która ma na celu wciągnięcie do rozmowy publiczności. Taka forma rozwija umiejętność rozmowy i spontanicznej wymiany poglądów. Moderator powinien krótko podsumować dyskusję, uwypuklić jej najważniejsze wątki i wyciągnąć wnioski, np. w formie notki prasowej z debaty, napisanej w domu w ramach pracy domowej.

4. Dyskusja plenarna

Ciężar dyskusji plenarnej spoczywa w dużym stopniu na moderatorze. Ten typ debaty zakłada swobodne wypowiedzi na forum grupy, pozwala na wymianę myśli i poglądów, działa na zasadzie burzy mózgów, dzięki czemu jest znakomitym narzędziem rozbudzania kreatywności i zbierania pomysłów, ale nieumiejętnie przeprowadzony może łatwo zboczyć z toru. Ta forma debaty wymaga od moderatora jasnego wyznaczenia zasad dotyczących trzymania się tematu, kolejności wypowiedziania się i kultury wypowiedzi. Moderator jest w czasie dyskusji plenarnej strażnikiem porządku, ale również narratorem, który podsumowuje poszczególne części, na bieżąco wyciąga wnioski i porządkuje tok myślenia grupy, jednak sam nie wypowiada swoich opinii. Ważne jest też, aby dokonał końcowego podsumowania całości debaty.

5. Dyskusja nieformalna

Nieformalna rozmowa między uczniami może być dla nauczyciela źródłem wielu cennych wniosków. Aby dowiedzieć się, jak uczniowie formułują swoje sądy i spostrzeżenia oraz ocenić, jak radzą sobie z dyskusowaniem, nauczyciel może przyjąć rolę obserwatora i przyjrzeć się dyskusji uczniowskiej z boku. Nauczyciel

może również wystąpić w roli moderatora, ale jego zaangażowanie w czasie dyskusji między uczniami powinno zostać ograniczone do niezbędnego minimum. Na koniec nauczyciel i uczniowie mogą wyciągnąć wspólne wnioski.

6. Akwarium

W tym sposobie debatowania nauczyciel wycofuje się o krok dalej i oddaje w ręce uczniów zarówno debatę, jak i jej ocenę. Głównym celem tego typu debatowania jest praca nad warsztatem debatującego. Część uczniów dyskutuje, reszta przygląda się im i zastanawia się, co można było zrobić inaczej, jakich argumentów można było użyć, czego zabrakło. Następnie uczniowie mogą zamienić się rolami, obserwujący debatują, debatujący wyciągają wnioski.

Akwarium to metoda, która może być dla uczniów niezwykle rozwijająca. Ważne, aby wcześniej poznali zasady oceny koleżeńskiej i koncentrowali się na tym, co można zrobić lepiej, a nie na wytykaniu kolegom popełnianych błędów.

7. Dyskusja sokratejska

Punktem wyjścia do tego typu dyskusji jest tekst kultury. Może to być artykuł z gazety dotyczący bieżących wydarzeń, obraz czy instalacja, może to być fragment większego utworu lub lektura, którą uczniowie musieli przeczytać na dany przedmiot albo spektakl teatralny, na który zabrał uczniów nauczyciel. Tekst otwiera przed uczniami możliwość postawienia wielorakich pytań, daje przestrzeń na indywidualną interpretację. Dyskusja sokratejska pozwala pogłębić analizę i poszerzyć sposób patrzenia na świat, koncentruje się ona przede wszystkim na krytycznym myśleniu i stawianiu otwartych pytań.

8. Dyskusja z zaproszonym gościem

Rozmowa z ekspertem może pobudzić ciekawość uczniów i oswoić ich z publicznym zabieraniem głosu. Gość może zacząć od krótkiego wprowadzenia, a potem odpowiedzieć na pytania publiczności, uczniowie mogą też przygotować się wcześniej do rozmowy z ekspertem i zacząć od swoich pytań. Ważne jest, aby wyznaczyć moderatora, który będzie czuwał nad całością dyskusji. Znalezienie ciekawego rozmówcy nie zawsze jest trudnym zadaniem, często wystarczy poszukać w najbliższym otoczeniu: wśród rodziców, nauczycieli, w domu kultury, ośrodku zdrowia, lokalnym teatrze czy bibliotece. Szkolna pielęgniarka może odpowiedzieć na pytania związane ze zdrowym odżywianiem i stylem życia, pani dyrektor na pewno podpowie, jak przygotować wystąpienie publiczne, dziennikarz lokalnej gazety może podzielić się z uczniami tajemnicami swojego zawodu.

9. Dyskusja punktowana

Ten typ dyskusji przypomina dyskusję typu akwarium, bo koncentruje się na udoskonaleniu samej sztuki debatowania. Jednak w tym wypadku struktura debaty jest dokładnie określona. Uczniowie znają wcześniej temat i kryteria, według których będą oceniani. Kategorie oceny powinny dotyczyć konkretnych aspektów debatowania – używania odpowiednich argumentów, umiejętności logicznego myślenia, kultury wypowiedzi. Niewielka grupa debatujących, trzy do czterech osób, prowadzi dyskusję według wcześniej przygotowanego planu (dobrze, żeby zarówno plan, jak i kryteria oceny były zamieszczone w klasie w widocznym dla debatujących miejscu). Oceniającym może być nauczyciel lub wybrana grupa uczniów. Debatujący mogą otrzymywać punkty dodatnie i ujemne w zależności od przyjętej tabeli oceny. Ta forma debaty jest równie sformalizowana jak debata oksfordzka, ma jednak nieco inną formę.

Jeśli chcecie dowiedzieć się, jak dobrze przygotować się do debaty uczniowskiej i przeprowadzić ją z powodzeniem w Waszych szkołach, zapoznajcie się z poniższymi wskazówkami. Te wskazówki, sprawdzone w poprzednich latach przez uczestników Szkoły z Klasą 2.0, pomogą nauczyć Waszych uczniów trudnej sztuki argumentowania i dyskusowania. Możecie dostosować poniższy plan do Waszych potrzeb, ale rekomendujemy, żeby nie rezygnować z etapów planowania i podsumowania debaty.

1. Wybór tematu;
2. Wybór typu debaty;
3. Przygotowanie do debaty (podział na zespoły, przygotowywanie argumentacji, ewentualnie: czytanie dodatkowych materiałów);
4. Debatowanie;
5. Podsumowanie wyników debaty.

1. Wybór tematu

Debata jest doskonałą metodą pracy niemal na każdym przedmiocie i poziomie edukacyjnym. Zachęcamy, aby temat debaty ustalony został wspólnie z uczniami. Możesz zaproponować swoim uczniom listę kilku tematów, z których w drodze głosowania albo dyskusji uczniowie wybiorą ten, który ich najbardziej zainteresuje. Temat może być także zaproponowany przez uczniów lub wspólnie wymyślony przez Was na lekcji.

Tematy mogą być ściśle związane z podstawą programową lub możecie sięgnąć po aktualne, społeczne, ekologiczne lub kontrowersyjne kwestie, np. czy GMO jest szkodliwe? Czy Polska powinna przyjmować uchodźców? Warto również poruszyć z uczniami temat bezpieczeństwa w sieci, a w trakcie dyskusji wypracować zbiór zasad dotyczący korzystania z nowych technologii w szkole (w poprzednich edycjach programu nazywano go Kodeksem 2.0). Jeśli zdecydujecie się na wybór tematu związanego z podstawą programową, to postarajcie się tak go sformułować, aby był ciekawy, nieoczywisty i angażujący, wielowątkowy i sprawiedliwy (żeby obie strony miały szansę na stworzenie dobrych argumentów). Dzięki temu uczniowie chętniej podejmą się wyzwania i lepiej przygotowują do debaty.

2. Wybór typu debaty

Typ debaty, jej zasady, stopień zaangażowania nauczyciela i ostateczny jej przebieg zależą od tego, z jaką grupą nauczyciel będzie tą metodą pracował.

3. Przygotowanie do debaty

Przygotowanie uczniów może nastąpić bezpośrednio przed debatą, warto wtedy ustalić określony limit czasowy, np. 15 minut, można również dać im więcej czasu i poprosić o przygotowanie się w domu. W zależności od typu debaty uczniowie będą przygotowywali się w zespołach lub indywidualnie. Mogą to robić samodzielnie, możesz również zaproponować im konsultacje, jeśli pojawią się u nich jakieś wątpliwości.

Przygotowując debatę pamiętajcie również o podziale na zespoły (za lub przeciw) lub przydzieleniu uczniom konkretnych ról (np. moderatora i sekretarza) – w zależności od typu debaty. Podział może nastąpić w drodze losowania lub można zachęcić uczniów do zgłaszania się do poszczególnych zespołów/funkcji. Możecie również poprosić uczniów, aby przygotowali zarówno argumentację za, jak i przeciw i przydzielić ich do poszczególnych grup bezpośrednio przed debatą. Jeśli temat debaty jest uczniom nieznanym, możesz poprosić ich również o przeczytanie dodatkowych materiałów.

Ważne jest, aby podkreślać, jak istotne jest merytoryczne przygotowanie się do debaty, zebranie niezbędnych informacji i zgromadzenie dobrze umotywowanych argumentów. Warto, żeby uczniowie poznali również podstawową strukturę argumentacji (przesłanka-konkluzja) i starali się jej przestrzegać – wtedy łatwiej będzie im

wyrazić swoje opinie i pokazać wiedzę. Pamiętajcie również, aby poinformować uczniów, jakie są zasady debатовania – od tych związanych z wybranym typem debaty, po te związane z poszanowaniem innych debatuujących. Uczniowie muszą pamiętać o podstawowych regułach: że należy uważnie słuchać osoby, która się wypowiada, nie przerywać jej i nie posługiwać argumentami *ad personam* (np. ośmieszającymi, deprecjonującymi lub lekceważącymi daną osobę lub jej wypowiedź), tylko odnoszącymi się do jej argumentów. Debata nie jest utarczką między dwoma osobami, tylko dyskusją na konkretne argumenty, ścieraniem się poglądów i różnych wizji, a nie osób.

Zadbajcie o miejsce i przeznaczcie odpowiednią ilość czasu na spokojne debатовanie oraz omówienie wyników całego procesu. Być może konieczne będzie odpowiednie ustawienie sali (np. zmiana ustawienia krzesel i stołów w sali lekcyjnej). Pamiętajcie również o odpowiednich rekwizytach – np. zegar lub stoper odmierzające czas, lub inne, według Waszych potrzeb i formy wybranej debaty. Jeśli nie wszyscy uczniowie biorą udział w debacie, powinni wejść w rolę bezstronnej publiczności, a po wydarzeniu przedyskutować, kto według nich ją wygrał i przedstawić własne argumenty dotyczące tego wyboru. Wszystkie te elementy należy zaplanować wcześniej, na podstawie wymagań związanych z wybranym przez Was typem debaty.

4. Debatowanie

Jeśli uczniowie przygotowawali się do debaty w domu, to przed jej rozpoczęciem raz jeszcze przypomnijcie zasady związane z konkretnym typem debaty oraz z kulturalnym wyrażaniem swoich opinii i poszanowaniem swoich interlokutorów.

Opis przebiegu konkretnej debaty znajdziecie w naszej publikacji *Pięć metod, czyli jak uczyć Szkoły z Klasą 2.0*.

Pamiętajcie, aby czuwać nad przebiegiem wydarzenia, ale staraj się nie zdominować uczniów. Jesteście dla nich wsparciem i powinniście delikatnie zareagować, jeśli w dyskusji oprócz argumentów merytorycznych zaczynają się pojawiać argumenty emocjonalne lub personalne. Jeśli w dyskusji przewidziana jest funkcja moderatora, to powinien on czuwać nad tym, aby całość nie zoczyła z tematu. Jeśli typ debaty nie przewiduje takiej roli, to nauczyciel powinien zwrócić na to uwagę i ewentualnie ponownie naprowadzić uczniów na temat rozmowy.

Podczas debaty dokumentujcie jej przebieg – możecie ją nagrać, zrobić zdjęcia, zapisać co trafniejsze argumenty i wnioski.

Pamiętajcie, że po zakończeniu i rozstrzygnięciu debaty warto ją wspólnie podsumować i wyciągnąć wnioski. Dlatego jeśli część uczniów w klasie nie debatuje aktywnie, lecz przyjmuje rolę obserwatorów, to zachęć ich do zapisywania ich uwag i spostrzeżeń.

5. Podsumowanie wyników debaty

Po rozstrzygnięciu debaty należy ją podsumować. Zapytajcie uczniów o ich spostrzeżenia i wnioski. Jeśli w trakcie debaty część uczniów wcieliła się w rolę bezstronnych obserwatorów, to z pewnością mają swoje przemyślenia np. o stylu prowadzenia debaty, albo spostrzegli niedociągnięcia lub błędy w argumentacji. Warto również zachęcić ich do znalezienia pozytywnych elementów, np. „argument był źle skonstruowany, ale bardzo podobały mi się przykłady”. Jeśli udokumentowaliście debatę, np. w postaci filmiku, możecie wspólnie przejrzeć jej zapis i szczegółowo omówić poszczególne etapy.

Porozmawiajcie również o samej organizacji – czy czas i miejsce sprzyjały wymianie poglądów? Czy nie zabrakło jakiś istotnych elementów/rekwizytów? Czy coś można było inaczej zaplanować albo np. lepiej rozdzielić funkcje w trakcie debaty? Przedyskutowanie przygotowań i przebiegu pozwoli wyciągnąć wnioski, które przydadzą się podczas organizacji kolejnych takich wydarzeń.